

התעלולים של מנהלי הקמפיין עזר ויצמן ואליעזר ז'ורבין, חוגי הבית שבישרו את השינוי, הטריקים של בגין בעימות מול פרס, ההלם עם היוודע התוצאות ● במלאת 40 שנה למהפך חוזרים משה ניסים, רוני מילוא ואריה נאור לאירועי הימים ההם ● פרוטוקולים מישיבות חרות לאחר הניצחון, שהתגלו במרכז למורשת בגין ונחשפים כאן לראשונה, מתארים איך דנו המשתתפים בחלוקת השלל, ומנחם בגין אמר: "לא באנו לרשת, באנו לשרת"

ליאור יעקבי, יריב פלג

מהפכת

מנחם בגין. "אל תעשה מחוות
תיאטרליות מוגזמות כמו שחקן
בהבימה בשנות השלושים", הזהירו
אותו לפני העימות בטלוויזיה
צילום: לע"מ

בעת שתוצאות
האמת ממשיכות
לזרום למצודה, פצחה
הזמרת שולמית
לבנת, אמה של השרה,
לעתיד לימור לבנת,
בשיר "בשנה הבאה",
והנוכחים הצטרפו
לשירתה. ב־02:30
עלה בגין לנאום
הניצחון. "היום חל
מפנה היסטורי"

עטיפת הספר שכתב אלכס אנסקי לאחר הבחירות, בהשראת ספר שחבר בארה"ב

ליל המהפך. "האזרחים הוכיחו שאינם עבדים נפחדים למערך", הכריז בגין. "היום חל מפנה בתולדות העם היהודי ובתולדותיה של התנועה הציונית"

היהלומים. היו שם כל מיני אנשי עסקים, ואחד מהם אמר לו: 'אתה הרי נגד קשרים עם גרמניה, מה תעשה אם שר החוץ הגרמני ירצה לבוא אליך?' בגין ענה: 'אנהג כראש ממשלה'. כבר בתשובה הממלכתית הזאת הוא התחיל להתנהג כראש ממשלה. אפשר לומר שהי ניצחון בבחירות היה באוויר."

מי שהיה מקורב מאוד לבגין הוא עו"ד משה ניי סים (82), שכיהן אז כח"כ מטעם המפלגה הליברלית והצטרף לממשלת בגין בתחילת 1978 כשר בלי תיק. "לכאורה, חרות היתה צריכה להיות האלטרנטיבה לשלטון, אבל היא מעולם לא הגיעה לשם, כי התודעה הציבורית לגביה היתה שהיא לא מפלגה שמתאימה לשלטון", אומר נייסים.

"במערכת הבחירות של 1977 הופעתי הרבה בציי בור. חודשיים לפני הבחירות הייתי בחוג בית בשכונה ה' בבאר שבע, שהיו בו 40 איש, די הרבה עבור חוג בית. זו היתה שכונה שתושביה הצביעו באופן מסורתי למפא"י, אבל אני הרגשתי אצל כמה מהם, בודדים, את השינוי. ראיתי שהם נסוגים מעט, זזים קצת בדעותיהם. "באותו רגע הגעתי למסקנה שזהו, אנחנו מנצחים. בלילה צילצלתי לחברי, ח"כ אברהם כץ, ואמרתי לו: 'תרשום - 41 עד 43 מנדטים'. הרחתי שינוי לא ענק, כי זו היתה אווירה אצל בודדים, וזה נתן לי מעט מני דטים, אבל אלה המנדטים שהיינו צריכים."

עו"ד רוני מילוא (68), שהשתייך אז לקבוצת צעיי רי הליכוד ונכנס לכנסת בפעם הראשונה, דווקא לא האמין שיהיה מהפך.

"היתה או בדיחה על מישהו שיושב ליד מצודת זאב וצועק 'בגין לשלטון!'. שאלו אותו: 'כמה אתה מקבל על הצעקות?' והוא ענה: 'גרוש אחד על כל פעם שאני צועק'. אמרו לו: 'כל כך מעט?' והוא ענה: 'זה אמנם לא הרבה כסף, אבל זו פרנסה לכל החיים'."

מילוא זוכר את עצמו כילה, "מטפס על עמוד חשמל רק כדי לראות את בגין נואם בכיכר מוגרבי בתל אביב". ב־1971, כשנבחר ליו"ר התאחדות הסטודנטים בישראל, בגין התקשר אליו לברך אותו על הבחירה. "הידיים שלי רעדו כשדיברתי איתו. הוא אמר לי: 'אם אצל הסטודנטים השגנו רוב, פירושו של דבר שנוכל להשיג רוב גם בעם'. אני לא שוכח את המשפט הזה." "למרות זאת, בתקופה שלפני הבחירות ב־77' המעי רך סחב איתו שתי מכות חזקות. הראשונה היא כמובן מלחמת יום כיפור, שהיתה טרגדיה איומה ומחרל נורא,

מנדטים, ואילו המערך צנח צניחה חופשית מ־51 מני דטים ל־32.

מה הוביל למהפך, שהתרחש לפני 40 שנה פחות חמישה ימים בריוק, וכיצד עיכלו אותו המנצחים? מס' מכים שהתגלו לאחרונה במרכז מורשת בגין בירושלים ומתפרסמים כאן לראשונה, לצד עדויות של מי שעמדו בצומתי קבלת ההחלטות לפני ואחרי הבחירות, חושפים את מאחורי הקלעים של מערכת הבחירות הסוערת, את תגובותיהם הראשונות של ראשי הליכוד למהפך, את ההערכות השגויות של ה־CIA (ראו מסגרת) ואת תהליך הקמת הקואליציה הימנית הראשונה בתולדות ישראל. ביום רביעי הקרוב, 17 במאי, תיפתח במרכז מורשת בגין תערוכה לציין 40 שנה למהפך.

"כבר מחודש ינואר"

זה יכול לקרות", נזכר פרופ' אריה נאור (77), כיום ראש החוג לפוליטיקה ותקשורת במכללה האקדמית הרסה, שהיה אז חבר מרכז חרות והתמנה אחרי הבחירות למי זכיר הממשלה. "בגין מיתן את הצהרותיו המדיניות, ניסה לקרב יותר את אנשי המרכז, ונקט גישה פחות ניצית גם מול העולם. הוא התחיל להרגיש אחריות על כתפיו ולרבר כמו מנהיג, כשאמר, למשל, שהגבול יעבור בתוך סיני ובתוך רמת הגולן, כלומה יש מקום לנסיגות, ולגבי יהודה ושומרון אמר שלא תהיה שם ריבונות זרה. זה היה המפתח המדיני שלו.

"כשהתפתח המשבר הקואליציוני בדצמבר 1976 (לאחר חילול השבת בטקס קבלת מטוסי ה־F15 ביום שישי, שהוביל להימנעות שרי המפ"ל בה צבעת אי אמון ול'תרגיל המבריק' של רבין שהחליט לנצל את ההזדמנות ולהתפטר; י"פ), ישבתי יום אחד במזנון הכנסת עם בגין ועם יחיאל קדישא, שהיה יד ימינו. דיברנו על ה ועל דא. פתאום נכנס אלי מורח, שהיה ראש

הלשכה של רבין, ואמר לבגין: 'אתה יודע שאני הייתי חבר בית'ה נכון?'. זה היה מוזה אחרי שהוא הלך, בגין אמר: 'אתם רואים? זה מראה שהפעם יש לנו סיכוי'. "מקרה שממחיש את הממלכתיות שבגין התחיל לעטות על עצמו קרה בחוג הבית האחרון שהוא ערך לפני יום הבחירות אצל משה שניצור, נשיא בורסת

מה דקות אחרי השעה 02:00, בלילה שבי 17 ל־18 במאי 1977, נכנס מנחם בגין למצודת זאב כשהוא מלווה ברעייתו עליזה ובשתי בנותיו. "איפה עיירי?" שאל, ונתן חיבוק אמיץ ליו"ר מטה הבחירות של הליכוד, עוז ויצמן. לקול מצהלות הנוכחים, שצעקו "עם ישראל חי" ו"בגין לש" לטון", חיבק מי שנבחר זה עתה לראשות הממשלה את חברי הכנסת החרשים והישנים של מפלגתו, והספיק לומר לכתב הטלוויזיה דניאל פאך, שביקש הצהרה ראשונה: "שיודיינו בסבלנות. עוד שעה או שעה ומי חצה יגיעו תוצאות האמת, ואז אתן הצהרה מלאה."

בעת שתוצאות האמת ממשיכות לזרום למצודה, פצחה הזמרת שולמית לבנת, אמה של השרה לעתיד לימור לבנת, בשיר "בשנה הבאה", והנוכחים הצטרפו לשירתה. ב־02:30 עלה בגין לנאום הניצחון.

"היום חל מפנה היסטורי", אמר. "האזרחים הוכיחו שאינם עבדים נפחדים למערך. היום חל מפנה בתולדותינו של העם היהודי ובתולדותיה של התנועה הציונית, שכמוהו לא ידענו במשך 46 שנים, מאז הקונגרס הציוני ה־17 בשנת 1931, שבו הציע זאב ז'בוטינסקי לקבוע כי מטרת הציונות היא הקמת מדינה יהודית בימינו. ז'בוטינסקי הקדיש את כל חייו למטרה זו. הוא לא זכה לראות את הקמתה של המדינה, וגם לא את המפנה שחל היום."

בגין הודה לרעייתו, לילדיו ולנכדי דיו, שעליהם אמר: "הם כתבו לי שגם הם בעד בגין, משום שהוא סבא טוב". לאחר מכן הוכיר את "אחי גיבורי התהילה" - חבריו למחתרות האצ"ל והלח"י - ואז פנה למנהיג המערך וראש הממשלה המכהן, שמעון פרס, ואמר: "מאחר שמדינת ישראל הוכיחה שהיא מדינה חופשית ודמוקרטית, אני מצפה במשך היום למברק ברכה ממר פרס". מברק שכזה, לפחות על פי הפרסומים מאותה תקופה, לא נשלח.

כמה שעות קודם לכן, קצת אחרי השעה 23:00, הופיע חיים יבין על המרקע עם תוצאות מדרגם הטל' ווייזה ואמר לעם ישראל את המילה "מהפך" - מילה שנחרתה בתודעה ושינתה את ההיסטוריה. בפעם הראשונה מאז הקמתה, הפסידה מפא"י (שהפכה למערך) את השלטון. הליכוד זכה לאמון העם ועלה מ־39 ל־43

מילוא. "ידיי רעדו כשדיברתי"

רוני מילוא: "מערכת הבחירות היתה כולה סביב בגין ועל הכתפיים שלו. הוא היה אהוב מאוד בעיירות הפיתוח, וכולם שאלו איך זה שבגין הפולני אהוב על ידי העולים הם מארצות המזרח. הם הזדהו איתו כי היה הדפוק האולטימטיבי"

עם עליזה בבוקר הבחירות. "אפשר לומר שהניצחון היה באוויר", וזכר פרופ' אריה נאור

אלכס אנסקי:
"בגין לא היה פעיל
בקמפיין. המערך
שיחק על זה ופרס
שאל כל הזמן, איפה
בגין? מדוע הוא לא
מופיע? היתה בדיחה
שמח"ל זה מנחם
חולה לב. זה לא
התקבל יפה, יהודי לא
אוהב שאומרים על
מישהו שהוא חולה"

ישראלי. הסיסמה הזאת, אגב, התחברה לעזר ויצמן יותר מאשר לבגין, כי הוא בכל זאת היה גנרל, אבל הוועי" לה גם לבגין, כי היא דיברה בדיוק לאנשים שהרגישו מוחלשים כל השנים, ועכשיו יש להם תקווה להיות חלק מקבוצת הכוח שעד עכשיו הרדירו אותם ממנה. "זורבין אמר שהמילה הזאת מדברת גם על ביטחון, והתכוון לאיזשהו ביטחון קיומי, שהיה חשוב מאוד לא" זרחי ישראל. אני זוכר שהוא אמר: 'במורח התיכון לא סולחים לך אם אתה חלש', והוא צדק. כוחו היה שהוא ידע, בשלוש מילים או במילה אחת, להגיע למשהו עמוק בנפשו של הבוחר הישראלי, שיקבע את החלטתו איזה פתק לקבל."

"הדברים האלה חשובים יותר מהיכולת להציל את הכלכלה, למשל. הם נוגעים בעצם הקיום בארץ הזאת. כוח זה חמצן וקיום, ואני חושב שהסיסמה הזו היתה סיבה מרכזית לניצחון בבחירות."

לדברי אנסקי, אחת הנקודות הקריטיות בקמפיין היתה העימות הטלוויזיונית בין פרס לבגין ב-15 במאי, שהיה העימות הראשון שנערך בישראל. הוא נדחה בכמה ימים בגלל אסון המסוק בבקעה. "לא יכולנו לוותר על העימות, כי הציבור היה מאוהב ברי" עיון, ולא היה אפשר להעמיד מול שמעון פרס את ויצמן. אבל בגין הרגיש יותר טוב, והוא עבר אצלנו חזרות כדי להתכונן."

"בבחירות אנחנו שיחקנו את פרס, והגן היו בעיקר פייזות – למשל, לא להתלהם יותר מדי, לא לצעוק, לעשות פחות מחוות ידיים גדולות. בעצם, להפחית את התיאטרליות, שאפיינה כל כך את בגין. הסברי" נו לו שבטלוויזיה אין קהל שהוא יוכל לסחוף. להפק, התיאטרליות שלו יכולה להפיל אותו. הוא התאמן על זה, והצליח. לא הרים את הקול, לא היה דרמטי מדי. "היתה לו נטייה לחפש את המיקרופון, ואז להביט באופן רחב והיפק, כאילו להשקיף על הקהל. הסברנו לו שהוא צריך להתעלם מהמיקרופון ולהסתכל למצי" למה, וכך להעביר את הכריזמה האדירה שלו. הוספנו לו גם את החיוך הציני הקטן והעקמומי בתגובה לרי" ברים של פרס, כי ידענו שיצלמו את זה. זורבין אמר לו: 'אל תעשה מחוות תיאטרליות מוגזמות כמו שחקן בהבימה בשנות השלושים'."

"בעימות עצמו פרס עשה תרגיל, או שזה בכלל היה במקרה: הוא נכנס לאולפן הרבה אחרי בגין. באולפן דלקו פנסי התאורה, והיה חם מאוד. צריך גם לזכור שהוא התאושש מאירוע הלב, ולא היה בשיא כוחו. בגין ישב באולפן דקות ארוכות מאוד, עד שמישהו אמר: 'מה הם רוצים, לבשל אותך? למה פרס לא יורד?' בינתיים הוא כבר הזיע והיה לו חם מאוד, עד שהוא ביקש אם אפשר להוריד קצת את האור, אבל אמרו לו שאי אפשר ושוה המצב, והוא קיבל את הדין."

"בעיה נוספת היתה שבגין נמוך מפרס, עניין משי" מעותי מאוד כשיש לך מתמודד אחד קטן ונמוך ואחד גבוה וזקוף. הבאנו לו שתי כריות לשבת עליהן, וזה

כקבלן משנה של "דחף". כשנה אחרי הבחירות פירסם אנסקי את הספר "מכירת הליכוד" (הוצאת זמורה), שבו סיפר על מאחורי הקלעים של הקמפיין שהוביל למהפך. "קראתי לספר 'מכירת הליכוד', כי זו היתה אחת הפעמים הראשונות שבעצם מכרו ראש ממשלה או מנהיג כמו שמוכרים מכונית", מסביר אנסקי. "על כרית הספר, שעיצב דוד טרטקוב, מופיע בגין על פחית שימורים. זה אולי נורא מעליב, אבל זה מה שזורבין עשה. הוא פרסומאי שמוכר דברים, ועכשיו הוא מכר ראש ממשלה בצורה מקצועית, כמו שאנשי פרסום עושים."

"אני עצמי עבדתי עם הפוליטיקאים שהופיעו בתי" שרירים על הטקסטים שלהם. תפקידי היה לאמן אותם להופעה בטלוויזיה, כי רובם היו מומחים בהופעות מול קהל, והדוגמה הבולטת היתה כמובן בגין. בתשי" דירי הבחירות היו הרבה צעירים מהליכוד, למשל רוני מילוא, שהופיע הרבה. גם הליברלים דרשו זמן מסך, ומהם הופיעו שמחה ארליך ויצחק מודעי. גם גאולה כהן הופיעה הרבה, וגם יצחק שמיר, שאהב להצטלם בבית. "זו היתה הפעם הראשונה שהליכוד נכנס לקמפיין מתוך אמונה שיש בכוחו להחליף את השלטון. הציבור מאס בשלטון המערך, והתבקש שהקמפיין יתמקד בזה. בגין עצמו לא היה פעיל בקמפיין יתר על המידה, אבל רוחו שרתה עליו כל הזמן. לליכוד לא היה מנהיג אחר מלבדו, וגם לא הוצג מישהו כזה, אולי קצת ויצמן."

"המערך שיחק על זה, ושמעון פרס שאל כל הזמן, 'איפה מר בגין? מדוע הוא לא מופיע?'. היתה גם בדיחה באותו זמן, שראשי התיבות מח"ל הן מנחם חולה לב."

בעימות עם פרס. בגין הזיע מפנסי התאורה

זו היתה הסכין שסובבו הקמפייןרים שמנגד הרמיזה הזאת לא התקבלה יפה בציבור, שלא אוהב שמעלים מצב בריאותי גרוע בנושא בקמפיין. יהודי לא אוהב שאומרים על מישהו שהוא חולה."

"לקמפיין היו שלושה מנהלים, בסדר הזה: ויצמן, זורבין ואליהו בן אלישר, שהיה אחר כך מנכ"ל משרד רה"מ והשגריר הראשון במצרים. זורבין היה מומחה בדעת קהל והכיר את הציבור כפי שאיש לא הכיר. בשלב מסוים החליטו לתת לוויצמן להוביל יותר, כי בגין חלה, והשבו שהופעה גרועה שלו תגרום יותר נזק מתועלת. ויצמן היה בעל תהילה ומוניטין מתקופתו בצבא ואהוב בעם, והוביל את ההופעות הטלוויזיוניות. "הקמפיין היה מאוד נגיטיבי ורכב על תחושת המיאוס מהמערך. האמירה היתה שהמערך לא יכול להציל את עצמו. אמרנו שהם רבים עם עצמם, שהם היו בשלטון יותר מדי זמן ולא מסוגלים יותר לשלוט."

"נקודת מפנה חשובה היתה הסלוגן 'הליכוד – כוח 1', שהגה זורבין. הוא הוציא מרליה עם הסלוגן הזה, שחולקה בכל הארץ. זו היתה קפיצת מדרגה, כי עצם השימוש במילה 'כוח' עורר הרבה ויכוחים, הרי זו מילה מפחידה, שיש בה גם משהו לא יהודי שאפילו עלול להפחיד יהודים."

"בסופו של דבר נפלה החלטה שהמילה תהיה, כי זורבין הרגיש, בחושי החרים, שהיא מכילה בתוכה משהו שאנשים רוצים להיות חלק ממנו, וגם משהו מאוד

ואחריה בגין פשוט קרע אותם לגזרים בנאומיו בכני" סת, עד ששערותיו של כל אחד ששמע אותם סמרו. "השנייה היתה השחיתות, למשל המקרים של אבי" רהם עופר ואשר ידלין, וכמובן חשבון הדולרים של רבין שהביא להתפטרותו כחודש וחצי לפני הבחירות. השי" חיתות הללו שיגעו את הציבור. הנושא הזה היה מאוד רלוונטי, הרי עופר התאבד רק בגלל החשדות נגדו. "המצב הזה הוביל לכך שהיו הרבה מפא"יניקים שרצו לערוק, אבל עדיין לא רצו להצביע מחל. מי שהצילה את המצב היתה ד"ש של יגאל ידין, שקלטה אליה את מצביעי המערך. בגין היה מצב בבחירות בכל מקרה, אבל המכה האנושה שספג המערך היתה בגלל ד"ש. המכה הזו ביטאה בצורה ברורה את אמירת הציבור למערך – לכו לאופוזיציה."

"מערכת הבחירות של 1977 היתה כולה סביב בגין ועל הכתפיים שלו, גם אחרי אירוע הלב שהוא עבר במהלכה. הוא היה אהוב מאוד בעיירות הפיתוח, וכולם שאלו תמיד איך זה שבגין הפולני אהוב על ידי העור" לים החדשים מארצות המזרח. הם הודוהו איתו כי הוא היה הרפוק האולטימטיבי, או הנרדף האולטימטיבי – בדיוק כמוהם. בגוריון לא קרא לו בשמו, נידו אותו, ואנשי עיירות הפיתוח הודוהו עם זה, וגם עם העובדה שהליכוד דיבר למדוכאים, לאלה שלא היה להם פנקס ארום ולא קיבלו עבודות."

מנכ"ל מרכז מורשת בגין, הרצל מקוב (61), נזכר כי בחירות 1977 היו הראשונות שבהן הצביע. "הייתי אז בן 21, שירתתי בחיל האוויר ושימשתי כ'קצין הכי" חירות" של הבסיס. כלילה, כשנודעו התוצאות, היתה תחושה שהעולם סוף סוף משתנה. לא האמנו שהיום הזה יגיע. התוצאות בצבא ובקרב הצעירים היו הרבה יותר מובהקות לטובת הליכוד מאשר בציבור הכללי, וזו היתה אחת הבעיות הגדולות של המערך. האוכלוסיה שהצביעה להם הצבעה מסורתית הלכה והתמעטה, בעוד שהציבור שהצביע ליכוד הלך וגדל."

את מה שקלט חוש הריח המחודד של משה ניסים, תירגם הקמפיין האגרסיבי של הליכוד לקולות בקלפי. עיקר הקמפיין של הליכוד היה באחריותם של עזר ויצמן, שהיה ראש מטה הבחירות, ושל איש הפרסום אליעזר זורבין, המייסד והבעלים של משרד הפירסום "דחף".

נאור: "ויצמן וזורבין הגו כל מיני תעלולים פרי" סומיים. אחד הדברים שהרגיזו הרבה אנשים במצודה היה מודעה שפירסם זורבין, באישור ויצמן, אחרי אסון התרסקות המסוק בבקעה ב-10 במאי, שבו נהרגו 54 חיילים. באותה מודעה נכתב: 'מה עוד צריך לקרות כדי להחליף את השלטון?', ובגין מאוד לא אהב את זה. הוא היה אז בבית חולים, אחרי שבחודש אפריל עבר אירוע לב שניטרל אותו כמעט עד סוף מערכת הבחירות, ולכן הם יכלו להשתולל קצת."

"היה ברור כשמש שאין שום קשר בין האסון הזה לבין השלטון. שר הביטחון אחראי לדבר כזה באופן מיניסטרילי, אבל לא מעבר לזה. נניח שהיתה קמה ועדת חקירה ומוצאת שלאורך שנים לא נעשתה למי" סוקים תחזוקה כמו שצריך – אז אתה יכול ללכת על ראשו של שר הביטחון. אבל אסון כמו שקרה, שנבע מטעות אנוש – מה לזה ולשר הביטחון או לשלטון? בדיעבד, התרגיל הזה עבד."

"כל הגישה היתה של קמפיין פרסומי שיווקי, וזו היתה הפעם הראשונה שהליכוד השתמש בקמפיין כזה. שלוש שנים וחצי קודם, בבחירות של דצמבר 1973, המערך עשה קמפיין דומה, שאותו ניהלו זורבין ויוסי שריר, עם הסיסמה 'בכל זאת: מערך', שהיתה סיסמה נפלאה והתאימה בדיוק לאווירה ששררה בארץ אחרי מלחמת יום כיפור, אם כי המערך ירד בבחירות ההן מ-56 ל-51 מנדטים."

מי שזכה למבט מכפנים על תהליך ניהול הקמפיין הוא העיתונאי אלכס אנסקי (78), שעבד אז בחברת אולפני רול, שהפיקה את תשדירי הבחירות של הליכוד,

בגין, קרטר וסאדאת בחתימת הסכם השלום עם מצרים, 1979. "הפיוס עם מצרים היה מטרה אסטרטגית מבחינת בגין", אומר אריה נאור

משה ניסים: "אחרי הבחירות היו אופוריה ושמחה גדולה. הרי נפל דבר שלא קרה בעבר ולא כולם ציפו לכך. גם הנפילה של המערך ל-32 מנדטים תרמה לתחושת ההתעלות, כי זה לא רק שאנחנו ניצחנו, אלא שהם נפלו נפילה דרסטית"

מקוב. מנהל מרכז בגין

בגין: "הבעיה שהביאה עלי צער, ושעליה עלול היה להישבר ליבי, היא שהתנועה האידיאליסטית שלנו תיכשל על חוב. אנו מסובכים בחוב רציני למספר ניכר של אנשים, ולא יעלה על הדעת שלא נקיים את ההתחייבויות המוסריות"

אחווים, ללא קולות החיילים. בבית שמש זכינו ל-54 אחווים, בבית שאן ל-44, במגדל העמק ל-43 ובדרי מונה, קריית שמונה וירוחם - ל-42. יש עוד מגורים, שאינם מהווים מבחינה מספרית גורם רב, אבל אזכיר אותם בגלל העלייה בהם. בתנועה הקיבוצית, למשל, בבחירות הקודמות קיבלנו 1,380 קולות, והפעם קיבלנו 1,840 קולות - וזו עלייה גדולה".

בהמשך הישיבה אומר רב שילנסקי, שנבחר לראשית נה לכנסת: "עלינו לעקור מהשורש את כל העיוותים והרעה של המשטר הישן". על כך עונה לו בגין: "לא באנו לרשת - באנו לשרת", ומוסיף ציטוט ממשפטו הידוע של צ'רצ'יל: "אם נפתח מריבה בין העבר להווה, נגלה שאיבדנו את העתיד".

תלונה אחרת נשמעת מפיו של שלמה גונן, הקובל על ההלטת בגין למנות את משה דיין לשר החוץ, כדי לקדם את השלום עם מצרים. "איני מביא ברכה היום", אומר גונן. "במלחמת יום הכיפורים נמנית עם חטיבת שריון שהשתתפה בקרבות הקשים ביותר ברמת הגולן, ובשבילי משה דיין הוא המחדל בהתגלמותו" (גם בציבור ובקרב משפחות שכולות נתפס דיין כאחד האחראים למחדל יום כיפור; י"פ).

בתגובה מקריא בגין מכתב שקיבל מאב ששכל את בנו בקרבות בתעלה. "יש לי דעה ברורה לגבי האחריות דיין למחדל יום הכיפורים", כתב האב לבגין, "אך אסור להפוך את הכאב להון פוליטי. העובדה שבחרת לתפס קיד אדם שאינו חבר מפלגתך, כאשר השיקול לבחירתו הינו ממלכתי בלבד, מצביעה על נורמה חדשה, שלא היתה מקובלת עד היום".

לאחר מכן מתייחס בגין לחובות הכבדים שבהם היתה נתונה "קרן תל חי", שדרכה התנהל המימון של תנועת החרות במשך שנים. במהלך שנת 1975 התברר לראשי התנועה כי הקרן עומדת לקרוס תחת גל של חובות אדירים, שמקורם בהלוואות בריבית קצוצה שנילקחו בשוק האפור במשך כמה שנים. נושא זה היה כרוחב למתקפות מצד המערך במהלך מערכת הבחירות. "הבעיה שהביאה עלי צער עמוק, ושעליה אף עלול היה להישבר ליבי - והאמת היא שהוא כמעט ונשבר - היא שהתנועה האידיאליסטית המופלאה תיכשל על בעיה של חוב", אומר בגין. "אנו מסובכים בחוב רציני למספר ניכר של אנשים, ולא יעלה על הדעת שלא נקיים את ההתחייבויות המוסריות."

"שבוע לפני הבחירות ושבוע אחרי הבחירות הוסיף פתי לטפל בבעיה זו, ואכן אספנו כמה מיליונים ליירות והפקדנו אותן בידי ועדת הנאמנים, כדי להחזיר לנושים. אני מבקש את כל יושבי ראש הסניפים

"איתן ריכזו את שמות החברים שרצו למנות לתפקידים שונים, הרקע שלהם, ומי מתאים לאיזה תפקיד. באחת השבתות באו לבגין הביתה כל ותיקי המחנה, רות, שרו שירים, ואמרו לו שזה הזמן לחלק את השלל. תשובתו של בגין היתה: 'נבחרנו לשרת את האומה, לא לחלק משרות'."

"התפיסה שלו היתה שהממשלה קובעת את המדיניות, והפקידות מבצעת אותה. ככה הוא התמודד עם הרבה פקידים של מפא"י, שהוא לא פיתה. אחר כך, לאט-לאט, התפנו משרות, ואנשי חרות כבר לא הופיעו לו לרעה. אבל בגין לא ערף ראשים. אגב, גם ארליך אמר למחרת הבחירות: 'לא נבוא עם מטאטא ברזל לטאטא אותם'."

על הלך הרוחות בקרב אנשי חרות אחרי המהפך אפשר ללמוד מהמסמכים שנתגלו לאחרונה במרכז מורשת בגין. אחד מהם הוא פרוטוקול של ישיבת מרכז חרות הראשונה לאחר המהפך, שהתקיימה ב-5 ביוני 1977 - כשהמשתתפים עדיין לא מעכלים את הניצחון הגדול.

בתחילת הישיבה מפרטים ח"כ יצחק שמיר (ששימש יושב ראש הנהלת תנועת החרות), ואריה דייקסל, שעמד בראש מחלקת הארגון של התנועה, את תהליך העבודה בשטח במערכת הבחירות ואת התוצאות על פי מגזרים ואזורים שונים בארץ.

"ההתלהבות, ההתנדבות והמאמץ שהשקיעו הפעילים במערכה זו היו מעל למה שראינו בכל מערכות הבחירות הקודמות", אומר שמיר. "אנשי יום הבחירות לא יכלו להפעיל את כל המתנדבים והרכב שעמדו לרשותם, דבר כזה עוד לא היה בכל מערכות הבחירות בתנועה, ואני חושב שבשום תנועה בארץ".

דייקסל מספר לחברים על התוצאות בשטח. כונות דרום תל אביב, למשל שכונת התקווה, הדר יוסף ועוד, היתה לנו עלייה גדולה, שהובילה לצמיחה כללית של 0.9 אחוז בתל אביב כולה. בבאר שבע, שאותה תמיד הגדרנו כ'אדומה', גדל מספר הקולות לליכוד ב-7,000, שהם 7.8 אחוזים.

"שני המקומות שבהם קיבלנו את תוספת הקולות המרשימה ביותר הם עיירות העולים ואזורי הפיתוח. בעיירות העולים היו לנו בפעם הקודמת 33.2 אחוזים, כולל חיילים, והפעם הגענו ל-42.6 אחוזים, ללא חיילים. במבשרת ציון קיבלנו 57 אחוזים, ביבנה 50 אחוזים, ברמלה 45.1, וכך בעוד מספר רב של מקומות כאלה.

"באזורי הפיתוח היתה לנו צמיחה מ-39.2 ל-44.4

לא היה לו נוח. הוא אמר 'אין צורך'. אבל הסברנו לו שזה בשביל המצלמה והוא התרצה, אבל הוא ישב על שתי כריות כל העימות, לא היה לו נוח. בסופו של דבר, העימות נגמר במעין תיקו, שכולו ניצחון של בגין. פרס הגיע כראש הממשלה וכפייכורטי, וחשב שהעימות יעניק לו את הניצחון בבחירות. התיקו הזה הספיק כדי להוכיח שבגין יכול להיות ראש ממשלה - וזו היתה אולי הפעם הראשונה שכל המדינה ראתה שהאיש הזה יכול באמת להיות ראש הממשלה".

בליל הבחירות היה משה ניסים בביתו בירושלים. "אברהם כץ טילפן אלי לפני המדגם בטל-וויזיה, כי היו לו מקורות ברשות השדרה, ואמר לי: 'משה, רציני להגיד לך שהמדגם אומר 43 מנדטים, כמו שאמרת. זה קורה'."

"אחרי הבחירות היו אופוריה ושמחה גדולה. הרי נפל דבר שלא קרה בעבר ולא כולם ציפו לכך. גם הנפילה של המערך ל-32 מנדטים תרמה לתחושת ההתעלות, כי זה לא רק שאנחנו ניצחנו, אלא שהם נפלו נפילה דרסטית".

רוני מילוא היה באותו לילה במצודת זאב ופגש את בגין. "התחושה במצודה היא מסוג הדברים שקשה לתייגם למילים", הוא נזכר בהתרגשות. "חלום של שנים, שאתה לא מאמין שהתגשם. אני זוכר שהיה לי בכיס פתק עם תוצאות מחמש קלפיות בגבעתיים, שבכולן ניצחנו בהפרש ניכר, ואני הקראתי את התוצאות הללו מול כולם במצודה."

"בגין עצמו הגיע מאוחר בלילה, אחרי שהניצחון היה בטוח. את נאום הניצחון הוא נשא כמעט בשלוש לפנות בוקר, אחרי שידענו את תוצאות האמת. הוא עמד על הבמה עם הפעילים ועם האנשים שנבחרו לרשימה, כמו יגאל הורביץ, שהיה אחר כך שר המסחר והתעשייה שהתחיל בדרכו הפוליטית במפלגת רפ"י

לצחוק על היריב. מודעת בחירות של מחל

שהוקמה על ידי בן-גוריון. בגין אמר: 'אחרי שהתאחדנו כולנו, תלמידי פרץ ברנשטיין, אנשי המפלגה הליכודית, תלמידי בן-גוריון ואנשי תנועת החרות, כולנו יחד הבאנו את הניצחון'. זו היתה האמת, האיחוד הזה הוא שאיפשר את הניצחון. לאנשי תנועת החרות, אלה שהיו באצ"ל או שהוריהם היו באצ"ל, זו היתה תחושת התרוממות רוח שקשה לתאר".

נאור היה אז במטה הליכוד בירושלים. "לפתע הגיעה קבוצה של כליוזמרים חרדים והתחילה לנגן ולשיר בכל ירושלים היו התפרצויות שמחה. אנשים שרו ורקדו ברחובות והיתה תחושה של הגשמת חלום, אבל יחד עם זה קצת חשש. שאלנו את עצמנו 'האם נצליח?' קצת אחרי הבחירות, החל לחץ בתנועת החרות לעשות מינויים פוליטיים. 'ותיקי חרות הקימו ועדה בראשות איתן לבני, אביה של ציפי לבני וקצין המבצעים של האצ"ל לשעבר, שהיה איש אמונו של בגין עוד מימי האצ"ל."

הדו"ח החסוי של ה-CIA שניסה לחזות את העתיד (ולא ממש הצליח)

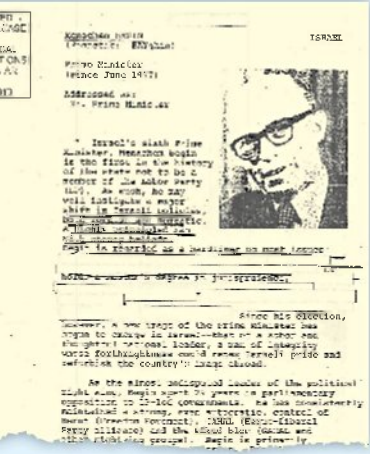
בחירות 1977 עוררו עניין גדול גם מעבר לים. ב-1 פברואר '77 חיברו אנשי ה-CIA מסמך חסוי, שכותרתו "תזכיר מודיעיני – הבחירות בישראל והשפעתן על המשא ומתן לשלום". במסמך, שנמצא במכון מורשת בגין ונחשף כאן לראשונה, מנתחים אנשי הביון האמריקני את התוצאות האפשריות של הבחירות ואת מידת השפעתן על המדיניות הישראלית – בעיקר בכל הקשור למו"מ לשלום עם מדינות ערב, כדגש על ויתורים טריטוריאליים אפשריים בסניגורית הגולן. חלק מההערכות האמריקניות התגלו בכינונות, אולם חלקן היו שגויות, כמו הערכת הסיכויים להצלחת הסכם שלום עם מצרים תחת ממשלה של בגין.

"בגלל אי שביעות הרצון העממית מממשלת רבין, תאבד מפלגת העבודה חלק מהמושבבים בכנסת ותצא מהבחירות עם הגבלה משמעותית", נכתב במסמך. "הסיכויים לממשלת אחדות לאומית, המורכבת ממפלגת העבודה והמיימין בראשות גוש הליכוד, גדולה. בממשלה כזו, קרוב לוודאי שישראל תדרוש מחיר גבוה יותר לויתורים בסניגורית הגולן מאלה שהערכים מוכנים לשלם."

"ללא קשר לתוצאות הבחירות, מנהיגים ישראלים יתנגדו לכל מאמץ של ארה"ב לדחוף אותם לויתורים גדולים יותר. הם עדיין לא מאמינים לערבים ומפחידים שויתור רים יגרמו לערבים תיאבון לטריטוריה שהישראלים אינם מתכוונים להחזיר לעולם. היכולת של ממשלת מערך מתונה לשאת ולתת על עתיד השטחים תהיה מוגבלת במיוחד. רבין חידש ב-1974 את ההתחייבות שנתנה לפני גולדה מאיר, לערוך בחירות לפני חתימה על כל הסכם שכולל ויתורים בשטחים. קרוב לוודאי שהוא יעשה זאת שוב."

"ממשלת מערך בראשות פרס תניין קוט בוודאי קו עצמאי ותקיף יותר ביחס למשא ומתן, אבל ההבדלים המעשיים בין פרס לבין מה שמכונה 'מתוני המערך', כמו רבין, אינו גדול. פרס ינסה לנהל מו"מ קשוח, אבל יהיה מוכן, בדיוק כמו רבין, להסכמים זמניים עם סוריה ומצרים לסיוע מצב הלוחמה, תמורת אותם ויתורים כמו רבין."

"רווקא מממשלה בראשות הליכוד, אם תקום, תנסה להאיר את עמדתה הקשוחה בנושא המשא ומתן באור חיובי יותר ותדגיש את נכונותה לפי שרות בגולן ובסניגורית תמורת 'שלום אמיתי' עם הערבים. עם זאת, ממשלת ימין בראשות בגין, מבחינת הייצוג

"מכוח ומגלה מנהיגות". מתוך הדו"ח

בכנסת, תהיה הקשה מכל, ויידרש לחץ אמריקני חזק כדי להביאה לויתורים". במסמך מוזכרת גם הצעה להתערבות אמריקנית במהלך מערכת הבחירות. "מה שע" שוי ליצור שינוי הוא הזמנה של יצחק רבין לביקור בווינגטון מתישהו בחודש מארס – מהלך שיכול לסייע לדחיפתו לפיסיגה, אך יתפרש בישראל כתמיכה אמריקנית בו".

ואכן, קרטזר הזמין את רבין לבית הלבן במארס 1977, מהלך שעורר זעם גדול בליכוד והוביל לכך שבגין אף שיגר לנשיא האמריקני מכתב ביקורת חריף. לאחר הבחירות, ביולי 1977, חיבר ה-CIA מסמך נוסף, ובו פרופיל על מנחם בגין והערכות לגבי פעולותיו כראש הממשלה החדש. במסמך זה מתגלה רווקא הערכה חיובית יחסית בנוגע לסיכויים של משא ומתן בין ישראל למדינות ערב. "כראש הממשלה הראשון בתולדות ישראל שאינו ממפלגת השמאל, מפא"י והמערך, עשוי בגין לבצע שינויים במדיניות ישראל, הן מבחינה פנימית והן מבחינה חיצונית", נאמר במסמך. "בגין הוא אדם בעל עקרונות מוצקים ואמונות חזקות, ועמדתו צפויה להיות נוקשה ברוב הנושאים. עם זאת, מאז בחירתו חל שינוי באופיו, והוא מתנהג כראש ממשלה מפוכח ומתחשב, המגלה מנהיגות לאומית."

"בגין התמיד בהתנגדותו לויתורים מצד ישראל בגדה המערבית ובעזה, או לחזרה לגבולות '67, אם כי גילה פתיחות מסוימת לויתורים ברמת הגולן ובסניגורית. הוא אמר שממשלתו תעודד הקמת התנחלויות בגדה, והוסיף כי לאורך זה חשיבות אסטרטגית בהגנה על ביטחון ישראל. בגין מתנגד לרעיון של הקמת מדינה פלשתינית ולכל ניסיון למשא ומתן עם אש"ף."

"מנגד, הביע בגין הסכמה למו"מ ישיר עם מדינות ערב, ואף אמר לאחרונה כי יש ראל תהיה מוכנה להשתתף בוועידת שלום בינלאומית עם מדינות ערב בזנבה בסניגורית הקרוב. למרות התנגדותו המוצקה בעניין הפלשתיני, הוא סבור כי על כל המשתתפים בוועידה בזנבה להגיע ללא תנאים מוקדמים, וכי כל הנושאים ניתנים למו"מ." "בגין מאמין כי פגישות פנים אל פנים עם מנהיגים עולמיים יכולות להביא לשינויים ואף להביא לפתרון בעיות בינלאומיות. מתוך אמונה זו, הוא אמר כי ארה"ב וישראל יכולות להגיע להבנה בנושא הערבי, ולהמשיך את ההיסטוריה הארוכה של הידידות הטובה ביניהן. הוא תומך בעמדתו של הנשיא קרטזר בכל הנוגע לזכויות אדם, ומחשיב את ארה"ב למנהיגת העולם החופשי."

ואכן, לאנשי חרות היו בממשלה רק שלושה שרים: שר הביטחון עוז ויצמן, שר החקלאות אריק שרון (שנבחר לכנסת במסגרת מפלגת שלומציון ולאחר הבחירות הצטרף לחרות) ודוד לוי, שנכנס לכנסת לראשונה בשנת 1969, והתמנה עכשיו לשר הקליטה. כעבור שנה וחצי הוא קיבל גם את תיק הבינוי והשיכון.

כחודש לאחר הבחירות הקים בגין את ממשלת הליכוד הראשונה, עם 62 ח"כים: הליכוד (43), המפד"ל (12), אגודת ישראל (4), שלומציון (2) ומשה דיין (1), שפרש מהמערך, הפך לסייעת יחיד וקיבל את תיק החוץ. כעבור ארבעה חודשים, בעקבות המו"מ עם מצרים, הצטרפה לקואליציה גם ר"ש, ויגאל ידין מונה לסגן רה"מ.

"הדבר החשוב אחרי הבחירות קרה בזמן שבגין עבר עוד אירוע לכבי קטן והיה מאושפו בבית החולים", מספר נאור. "הוא הזמין לשם את משה דיין, שבכלל נבחר לכנסת מטעם המערך, וסיכם איתו את הפרמטרים שלפיהם יסכים להיות שר החוץ ולנהל את המו"מ עם מצרים. זה קבע את הכיוון שאליה הממשלה הולכת."

"השלום עם מצרים היה מטרה אסטרטגית מבחינת בגין. השיקול שלו היה שאם מוציאים את מצרים ממעגל המלחמה, לא תוכל לקום קואליציה ערבית, שתאיים באמצעים קונבנציונליים על עצם קיומה של מדינת ישראל, מה שהוכח כנכון."

"כדי להגיע למו"מ מול מצרים, אחרי שתואר כט"ר וריסט וכמחנך מלחמה, בגין היה צריך משהו שהמצרים ומדינות ערב בכלל מסכימים לדבר איתו, ולכן הוא בחר בד"ר. זה היה מינוי מפתיע, שמעט מאוד אנשים ידעו עליו. שמחה ארליך קיבל מבגין את הפתק של הסיכום בינו לבין דיין, כדי שיעביר אותו לאנשיו במפלגה הליברלית, והוא התמקמה עד כמעט הרגע האחרון, כי לא רצה את דיין. אבל בסוף זה עבר, ודיין אכן היה מי שניהל את המו"מ מול מצרים."

לדברי רוני מילוא, "המהפך הציל את מדינת ישראל. אלמלא התרחש, הציבור היה מפסיק להאמין במוסדות השלטון, בכנסת ובממשלה, כי הגיעו מים עד נפש. אם המערך היה זוכה בבחירות, אנשים היו מאבדים תקווה. אפשר לומר שלולא המהפך, הדמוקרטיה בישראל היתה שוקעת, ואנשים היו מריים מים ידיים ואומרים שלא ניתן להגיע לשינוי, ושאל אחרי הטראומה של מלחמת יום כיפור וכל פרשות השחיתות עדיין אין שינוי, כנראה שבאמת אין עתיד. הייתי אז צעיר, והסתובבתי בקרב אנשי הדור הצעיר. שמעתי חיילים וחבר'ה לפני צבא שמדברים בייאוש. השינוי היה סיבה לאופטימיות, בעיקר בקרב הדור הזה, וגם אצל כל העם. אי אפשר היה להמשיך עם המצב הקודם."

נאור: "דיבר כמו מנהיג"

נאור: "דיבר כמו מנהיג"

shishabat@israelhayom.co.il

לחדש את מגבית החירום, ושכל אחד יתגייס לכך כמו לבחירות בהתלהבות ובאמונה. אנו רוצים לשלם, אנו רוצים להחזיר, התנועה מסוגלת לאסוף כמה מיליונים לירות, ויש לנו סיכוי להיפטר מבעיה זו אחת ולתמיד. אני מקווה שקריאתי לא תיפול על אוזניים אטומות, אלא עשו!"

באשר למצבו הבריאותי מרגיע בגין את הנוכחיים. "המשבר היה קשה ואכן כמעט נשבר ליבי, אבל ברם השם התגברתי, ואני יכול להודיע לכם שעל דעת שמונה פרופטורים, מגדולי הרופאים בישראל, אני אדם בריא. אני מבקש, בכל ויכוח שיהיה – אל תחוסו עלי."

במסמך נוסף, פרטוקול של ישיבת סיעת חרות בכנסת מ-13 ביוני 1977, שבוע לפני הקמת הממשלה, דנים החברים בהרכב הממשלה במו"מ הקואליציוני עם השותפות העתידיות ובהחלוקת התיקים בממשלה. שותפה קואליציונית פוטנציאלית חשובה ביותר היא מפלגת ר"ש בראשות יגאל ידין, ש"שתתה" קולות רבים מהמערך והגיעה להישג נאה של 15 מנדטים. בגין, כך מתברר, היה מוכן ללכת לקראתם כבדת דרך מדינית לא קטנה, אולם הם הערימו קשיים לא מבוטלים.

"באשר לר"ש", אומר בגין, "הגשנו להם מסמך עם קווי היסוד של הממשלה והלכנו לקראתם רבות. תוכנית המדינית היא בדיוק כתוכנית המערך, והעם נתן מנדט לקו המדיני המופיע במצע שלנו ושל המפד"ל. כדי להקל עליהם בנושא ההתנחלויות, העתקנו בכי וונה תחילה את הסעיף בנושא כפי שהופיע בקווי היסוד של המערך."

"הם (ר"ש) הגישו לנו מסמך שבו סעיף אחד – מדיניות יהודית-דמוקרטית. משמעות הסעיף הזה הוא החזרת היהודים ושומון. בהמשך הם ביקשו שכל התנחלות תובא לאישור ועדת חוץ וביטחון. זה לא ייתכן. כשאמ"ר לנו שנפסיד בגלל עקרונותינו, לא ויתרנו. האם אחרי בחירות כאלה נוותר על העקרונות?"

"אתמול סיכמנו שאם ר"ש לא תצטרף, נודיע על ממשלה של 63. זהו רוב לא גדול, אך מספיק כדי שתהיה ממשלה יציבה."

בהמשך הישיבה מתלונן ח"כ חיים קורפו כי "תנועת החרות מקופחת (לעומת מפלגות אחרות שעומדות להיכנס לממשלה; י"פ). הפעילות בשטח נעשתה על ידינו, וחברים מתמרמרים. היום לא מדברים על החברים, משום מה."

על כך משיב בגין: "תנועת החרות הקריבה תמיד קורבנות, גם בגלל, גם בליכוד וגם היום. צריך להיבין שאחרת לא היינו מרכיבים ממשלה, והייתי צריך להחזיר את המנדט לנשיא. הטלנו על עצמנו מספר קטן של משרדים, ועלינו לעמוד בזה. עם זאת, ישנה בעיה חשובה, חובה שיהיו לפחות שני שרים בני עדות המזרח."

